

SİMMELE VE MARKSİZM ARASINDA ZAYIF GÖRÜNEN GÜÇLÜ BAĞLAR

Gözde Özelce*

Özet

Simmel, sosyoloji kuramında, para ekonomisinin metropol tipi yaşama etkilerine ve yabancılaşma kavramına odaklanmıştır. Metropol, para ekonomisinin kalbinin attığı yerler olarak ekonomik aktivitelerin en yoğun olduğu yerlerdir. Üretim ve takas ilişkileri kırsal kesimde metropollerden farklı deneyimlenirken, bunun bireyde yarattığı psikolojik etki yaşam biçimlerine nasıl yansımaktadır? Simmel'e göre modern hayatın en derin sorunu giderek bireyselleşmeye hapsoluşumuzdur ve metropol tipi yaşamın en büyük maliyeti ve tehlikesi budur. Bu konuları analiz edebilmek amacı ile Simmel, Marx kavramsallaştırmaları olarak bilinen yabancılaşma ve meta fetişizmi kavramlarına değinir. Ancak problem şu ki; Simmel'in modernite kuramını oluştururken kullandığı kavramlar, genellikle sadece Marx'a atfedilen kavramlar olarak karşımıza çıkmakta, çok önemli bir modernite kuramcısı olmasına rağmen Simmel'in katkısı gözden kaçmaktadır. Makalenin amacı, Simmel'in bu kavramları kullanım biçimini Marx ile karşılaştırmak ve Marxist ekol içinde Simmel'in etkisini vurgulamaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Meta Fetişizmi, Para Ekonomisi.

Simmel's Modernity Theory Comparison with Marxist Ecole and Max Weber

Abstract

On his sociology theory, Simmel focuses on the effects of money economy on the metropolitan mode of life and alienation. The metropolitan cities, are the centres of economic activity and concentration as well as being the centers of money economy. How do production and barter relations experienced in urban centres, these being different from the rural ones, affect individuals both psychologically and in terms of way of living? According to Simmel, the deepest problem of modern life is related to preserving the individuality and the existential autonomy of the individual and the cost of metropolitan life is the danger of losing one's individuality. In order to analyze that, Simmel use some concept such as alience, meta fetishism, that are known as Marx's conceptualization. Although Simmel is one of the most important modernity theorist, but because of these concepts generally has been known as Marx's conceptualization, Simmel's contribution is hidden. So, this article aims to analyze how these concepts used by Simmel compared with Marx and exhibit Simmel's effect on Marxist ecole.

Key Words: Alienation, Meta Fetishment, Money Economy,

---

* Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Sosyolojisi Bilim Dalı Doktora Öğrencisi (gozdeozelce@gmail.com)

Giriş

I. Problem

Simmel, Marx'ın kullandığı kavramları kendi perspektifinde yeniden yorumlamış ve hatta bu yaklaşımı ile Marksist ekolün kuramcılarını etkilemeyi başarmıştır. Simmel'in sosyolojik analizleri, benzer kavramsallaştırmaları kullansalar da Marx'dan farklı olarak, onu küçük-ölçekli, moleküler süreçleri incelemeye odaklamıştır. Dolayısı ile modernitenin getirdiği sorunlara birey üstünden giden micro bir yaklaşımla çözüm yolu arayan Simmel, Marx'ın devrimci yapısından ayrılmaktadır. Bununla birlikte, ortodoks olmayan Marxizm ile Simmel arasında bağlantı gözden kaçırılmayacak kadar önemlidir. Simmel'in Marxist ekoldeki yeri ve Marxist kavramları kullanma ve dönüştürme biçimi ele alınmakta gecikmiş önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

II. Para Ekonomisi, Yabancılaşma, Meta fetişizmi

Simmel her şeyden önce, Marx'ın geliştirdiği emek-değer kuramına karşılık, formüle edilmesi oldukça güç olan sübjektif bir değer kuramı geliştirmiştir. Simmel'in, değer in öznellik ve göreceliği varsayımları üzerine kurduğu teorisi ile Marx'ın emek-değer teorisi çok az benzerlik içermektedir. Hatta birbirine zıt olduğu bile söylenebilir. Çünkü Simmel'in kuramı sübjektif, Marx'ın kuramı ise objektif bir zemin üzerine oturur.¹ Değer-emek kuramına göre, herhangi bir malın değeri ona katılan ortalama toplumsal emek miktarı ile aşağı yukarı orantılıdır. Marx'a göre, emek miktarı malda bulunan nitelendirilebilecek tek öğedir. Bununla birlikte Marx, herhangi bir değiş tokuşta, değer yasasına tam olarak uyulması gerektiğini öne sürmez. Bir malın fiyatı, arz ve talebe göre değerinin üstü ya da altında oynar. Marx bu noktada Simmel gibi malların bir talep olduğu ölçüde değerleri olduğunu kabul eder. Ancak yinede Marx her mal için normal bir talep varsayar. Başka bir anlatımla, değer ile emek miktarı arasındaki oranlılık, göz önünde tutulan malın sanki normal bir talebinin varsayar; bu da sonuç olarak malın fiyatındaki değişim etkenlerinden birini dışlamaktır. Mal için normal bir talebi varsayıyorsak, Marx'a göre, fiyatta ortaya çıkan bu malın değeri ile bu malda toplanan ortalama toplumsal emek arasında bir oranlılık vardır.²

Marx'ın değer kuramına karşılık, Simmel, epistemolojik olarak Kant'ın fenomen-numen dualitesi üzerine oturttuğu bir değer kuramı

¹ David Frisby, "Introduction to the Translation", George Simmel, *The Philosophy of Money*, Routledge, London, 1990, s. 24.

² Aron Reynold, *Sosyolojik Düşünce'nin Evreleri*, Ankara, Bilgi Yayınevi, 2000, s. 131.

oluşturmaktadır. *Paranın Felsefesi*'nin ilk bölümde ele aldığı "Değer ve Para"da yeni bir değer kuramı geliştirir. Bu kuram, değeri salt öznel bir büyüklük olarak ele alır ve onu bireysel bir edim olarak konular. Bir şey, bir özne onun değerli olduğuna hükmettiği sürece değer haline gelir ve değer halinde kalır. "Ampirik veya transandantal anlamda, "şeyler"den ancak öznenin kararı doğrultusunda konuşulabilir. Şeylerin herhangi bir "özerklik" hiçbir durumda kendi başına bir değer değildir. Tersine değer, o şey veya o şeyin bir özelliği hakkında özne tarafından verilmiş ve özneye yerleşik hale gelmiş bir yargıdır".³ Bu noktada Simmel'in Yeni Kantçı yaklaşımının fenomen-numen dualitesini nasıl kullandığını görüyoruz. "Varlık dünyası nasıl ki benim tasarladığım bir şey ise, değer dünyası da benim arzumdur" ⁴. Dolayısıyla Simmel'de değerın önemi ve büyüklüğü aslında öznenin sübjektif yaklaşımına bağlı kalır.

Simmel'in tartıştığı konuların önemli bir kısmı Marx'ın 1844 *El Yazmaları*'nda tartıştığı konularla paralellik gösterir. Marx'a göre "para" özel mülkiyetin değiş tokuşu sırasında oluşan ilişkilerin soyut bir sunumudur. Simmel gibi Marx da, para'nın basit takastan sosyal ilişkilerin soyutlaşmasına doğru giden evrimini analiz etmiştir. Para'nun soyutlaşması ile birlikte oluşan toplumsal güvenin ve ekonomik stabilizasyonun, toplumsal ahlakın yerine geçtiğini savunmuştur. İnsanın değeri para ödeme kapasitesiyle özdeşleştirildiğinden, her şeyin değer ölçüsü para olmaya başlamıştır. Marx'ın parayı bir sosyal güç unsuru olarak görmesi ve mal fetişizminden bahsetmesi, onu Simmel ile dinsel metaforlar konusunda buluşturur. Fetişizm, somut bir nesneye soyut anlamların yüklenmesidir. Bununla birlikte para, gerçek somut toplumsal ilişkilerin soyutlandırılmasıdır. Marx ve Simmel bu iki tanımlı birleştirmeye çalışarak paranın hem bizzat kendisinin soyut bir anlama sahip olduğunu hem de aynı zamanda somut bir varlık olarak kabul edilip toplumu soyutlaştırdığını savunmuşlardır.⁵

Simmel'e göre para olgusu bireyi özne konumundan nesne konumuna nasıl indirgemektedir? Simmel para ekonomisi ile rasyonellik arasında bir bağ görür. Bunların ortak yönleri, insanların ve eşyanın ele alınışındaki tarafsızlıklarıdır. Bu yüzden para Simmel için Weber'in de üzerinde durduğu gibi modern toplumlardaki rasyonelleşmenin temel görünümündedir. Ancak Simmel'e göre bu rasyonelleşme kendi içinde irrasyonelite barındırmaktadır.

³ Simmel, *The Philosophy of Money*, s. 29.

⁴ Simmel, *The Philosophy of Money*, s. 28.

⁵ Bryan Turner, *Classical Sociology*, London, Sage Publication, 1999, s. 7

Bir mübadele aracı olan para, amaç üzerindeki egemenliğini ilan etmektedir.⁶ Simmel bu noktada, bir tersine dönüş saptamaktadır. Sadece bir araç karakter taşıması gereken para, bize dikte eden ve bizi nesnel kültür alanında kontrol eden bir görünüme bürünür. Paranın soyut kullarımından kaynaklanan ekonomik alandaki esneklik, değişim ve hız avantajlarının yanı sıra ilişkilerdeki insan unsurunu ortadan kaldıran yapısıyla para, Simmel'e göre diğer yüzünü sergiler. Paranın bu diğer yüzünün varlığı Simmel Sosyolojisine yabancılaşma ve nesnelleşme kavramlarının girmesine neden olur. Simmel bu noktada din ve paranın analojisini yapar. Paranın fiziksel değerden soyut değere yükselişini "para'nın spritüel gelişimi" olarak betimler. Marx'ın din unsurunu yabancılaşmanın fantastik bir sunumu olarak yorumlaması gibi, Simmel'de parayı insansız bir kapitalizmin sunumu olarak ele almaktadır.⁷

Marx ve Simmel'in kesiştikleri önemli konular meta fetişizmi ve yabancılaşma fenomeni olarak karşımıza çıkıyor. Marksist yabancılaşma kuramı 1844 *El Yazmaları*'ndan *Kapital*'e giden süreçte değişik biçimlerden geçmiş ve *Kapital*'de en berrak haline ulaşmıştır. Önce yabancılaşma fenomenini ele alırsak şunu söylememiz gerekir ki, hem Simmel hem de Marx yabancılaşmanın iki alanda ortaya çıktığından bahsetmektedir. Birincisi işçinin kendi ürettiği ürünle ilişkisi açısından, ikincisi de üretim sürecinin işçinin gelişiminden bağımsız olarak ele alınması açısından. Marx işçinin ürettiği ürünle yabancılaşma nedenini bizzat üretim sürecinin yabancılaşmasına bağlamaktadır. "Emeğin işçinin dışında olması, yani onun özüne ilişkin olmaması, demek ki emeğinde işçinin kendini olumlamayıp yadsıması, mutluluk değil mutsuzluk duyması, özgür bir fizik ve entelektüel etkinlik göstermeyip bedenine ve tenine eziyet etme olgusu vardır".⁸

Marx'a göre yaşamı yaşam kılan şey, üretken yaşamdır. Yaşamsal etkinlik biçimi, bir cinsin tüm özlüğünü kapsar ve özgür bilinçli etkinlik insanın cinsil özlüğüdür. Bilinçli yaşamsal etkinlikler insanı, hayvanın yaşamsal etkinliğinden ayırmaktadır. Dolayısıyla eğer üretim süreci, işçinin kendi özünü ortaya koyabilmesinin varoluşsal bir aracı olarak ortaya çıkmıyorsa yabancılaşma kaçınılmaz olacaktır. Yabancılaşmış emek Marx'a göre şu sonuçlara yol açar: "Yabancılaşmış emek, onun dışındaki doğayı olduğu gibi, onun tinsel özünü, insansal özünü ve kendi öz bedenini insana yabancılaştırır. İnsanın kendi emek türütüne, kendi yaşamsal etkinliğine,

⁶ Mehmet Küçük, *Modernite Versus Postmodernite*, Vadi Yayınevi, Ankara, 1993, s. 48.

⁷ Turner, *Classical Sociology*, s. 6.

⁸ Karl Marx, *Kapital*, Ankara, Sol Yayınları, 1976, s. 143.

kendi varlığına yabancılaşmasını dolaysız bir sonucu da şudur: İnsan, insana yabancılaşmıştır. İnsan kendi kendisinin karşısında iken, onun karşısında olan ötekidir".⁹

Simmel de, üretim sürecinde yaşanan yabancılaşmayı Marx'a benzer biçimde ifade etmektedir. Ürünün üreticinin gelişimi gözden çıkarılarak tamamlandığını ve böylece üreticinin kişilik bütünlüğüne ket vurulduğunu belirten Simmel bu noktada taşradaki üretim ile kitlesel üretimi karşılaştırır. Çünkü üretim sürecindeki yabancılaşmanın nedenlerini tıpkı Marx gibi artan işbölümünün sonucunda ortaya çıkan uzmanlaşmada bulmaktadır.¹⁰

Diğer yabancılaşma, kişinin kendi emek ürününe yabancılaşmasıdır. Marx'a göre işçi, kendi emek ürünü karşısında, yabancı bir nesne karşısındaki ile aynı ilişki içerisinde. "İşçinin kendi ürünü içerisinde yabancılaşması, sadece emeğinin bir nesne, dışsal bir varoluş konumuna geldiği anlamına değil ama emeğinin kendi dışında, ondan bağımsız, ona yabancı ve onun karşısında özerk bir erk durumuna gelen bir varlık olarak varolduğu ve nesneye geçirdiği yaşamın, hasım ve yabancı bir yaşam olarak ona karşı çıktığı anlamına da gelir"¹¹Marx'a göre yabancılaşma iki pratik koşulla ortadan kaldırılabılır. İnsanlığın büyük çoğunluğunun tamamen mülkiyetsiz hale gelmesi ki bu egemen halkların hep birden ve eş zamanlı hareketi ile olanaklıdır.¹²

Simmel de Marx gibi sadece üretim sürecinin değil ürünün kendisinin de üreticisine yabancı olduğunu savunur. Çünkü kapitalist dönemde emeğin ürünü özerk nitelik taşıyan bir nesnedir. Bunun yanı sıra modern toplumda işçiler muazzam ölçüde genişlemiş bir tüketim yelpazesi ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu meta bolluğu bireyi nasıl etkilemektedir? Simmel'e göre çevremizi kuşatan çeşit çeşit nesnenin gayri şahsi kökeni ve kolayca ikame edilebilirliği nedeniyle bu meta keşmekeşi öznel ruhun kendi iradesini, duygularını yerleştirebileceği noktaların giderek azaldığı kendi içinde kapalı bir dünyaya döndürür.¹³ Simmel "Berlin Ticaret Fuarı" adlı yazısında bu meta bolluğuna dikkat çeker. Dünya fuarları, bir toplumsalma biçimi olmalarının

⁹ Marx, *Kapital*, s. 148.

¹⁰ Georg Simmel, *Paranın Felsefesi*, (çev. Öykü Dikmen Aydın, Yavuz Alogan), İstanbul, İthaki Yayınları, 2014, s. 455-457.

¹¹ Marx, *Kapital*, s. 140

¹² Karl Marx ve Friederich Engels, *Alman İdeolojisi*, (çev. Sevim Belli) Ankara, Sol Yayınları, 1999.

¹³ David Frisby, *Modern Kültürde Çatışma*, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2003, s. 39.

yanı sıra, olabilecek en geniş yelpazedeki farklı metaların bir araya getirildiği yerlerdir. Farklı metalar çok özel bir toplumsallık biçimi olan eğlence şeklindeki toplumsal bağlam içerisinde sergilenir. Çünkü birbirinden son derece farklı endüstriyel ürünlerin, sınırlı bir alan içerisinde, birbirine çok yakın mekânlarda sergilenmesi, algı yeteneğini felce uğratar. Simmel'e göre bu tam anlamıyla bir hipnozdur.¹⁴

"Parçalı niteliği yüzünden ürün, bütünüyle tek bir kişinin işi olan bir emek ürününde kolayca algılanabilen ruhsa/zihinsel kesinlikten yoksun kalır. Bu nedenle ürünün anlamı ne bir özneliğin yansımada ne de yaratıcı bir ruhun yansımada aranmakta, ancak öznenen uzaklaştırılan nesnel başarıda bulunmaktadır.¹⁵ Simmel burada üretim sürecindeki yabancılaşmanın, tüketimin yapay uyarıcılığı ile telafi edilmeye çalışıldığını belirtmektedir. Simmel bu noktada Marx'ın metanın fetişleşmesi yaklaşımını benimseyerek nesnenin kendisinde içkin olmayan sübjektif anlamlarla donatılıp bireyin bizatihi kendisinin bir tüketim nesnesi haline dönüşmesinin tartışılmasına zemin hazırlamaktadır. Marx'a göre insan, emek sürecinde kafa ve kol emeğini tüketerek, bunları ürün olarak nesneleştirir. Kendini tüketirken kendini yeniden üreten nesnelere yaratır. Fakat özel mülkiyet ve meta üretimi insanın kendi öz etkinliğinin sonucu olan ürünle bağlarını üreticiden dışlamıştır. Dolaşım sürecine giren ürünler metalaşır ve emekçilerle emekleri arasındaki ilişki toplumsal süreçte metaların kendi arasındaki ilişkisi olarak gözükür, meta fetişleşerek gizli güçlerle yüklü bir nesneye dönüştür.

Emeğin ürettiği nesne, emeğin ürünü, emeğin karşısına üreticiden bağımsız bir güç, yabancı bir şey olarak çıkar. Emeğin ürünü maddeleşmiş, bir nesne içinde pıhtılaşmış emektir; emeğin nesneleşmesidir. Emeğin gerçekleşmesi onun nesneleşmesidir. Politik iktisat açısından, emeğin gerçekleşmesi, işçiler için gerçekliğin yitirilmesi, nesneleşme nesnenin kaybolması, yabancılaşma ve yoksunlaşma olarak görünür.¹⁶

Kapitalist toplumda metaların amuda kalktığını söyleyen Marx işçinin kendisinin bile metalaşması üzerine 1844 *El Yazmaları*'nda "İşçi ne kadar çok servet üretse, üretimin gücü ve kapsamı ne kadar artarsa, kendisi de o kadar yoksullaşır. Ne kadar çok meta yaratırsa kendisi de bir meta olarak o kadar ucuzlar. Şeyler dünyasının artan değeriyle doğrudan doğruya orantılı olarak

¹⁴ Frisby, *Modern Kültürde Çatışma*, s. 39

¹⁵ Simmel, *Paranın Felsefesi*, s. 456.

¹⁶ Karl Marx, *Sevilen Bir İnsan Yapmalısın Kendini*, (der. & çev. Yavuz Yayla), İstanbul, Alakarga Yayınevi, 2014, s. 18.

insanlar dünyası değersizleşir. Emek yalnızca meta üretmez; kendini ve bir meta olarak işçiyi de üretir ve bunu meta ürettiği oranda gerçekleştirir” demektedir.¹⁷

Simmel’de de görüyoruz ki modern toplumda metalar öylesine bir fetişleştirmeye tâbi tutulurlar ki, insanların ihtiyaçlarını karşılayacak nesnelere olmaktan çıkarak kendinde bir amaca dönmüşler. Bu noktada Simmel, Marx’dan farklı olarak modern üretim sürecini net bir şekilde tarif etmez ama üretim biçiminin toplumsal ilişkilere nasıl yansıdığı konusunda Marx’ın yaklaşımından yararlanır. Marx meta üretiminin, üreticiler arasında, farklı türde, nitelikte ve miktarda emeği birbiriyle değerler olarak eşdeğer kılan bir toplumsal ilişki oluşturduğunu belirledikten sonra, bu ilişkinin üreticilere ya da daha genelde topluma nasıl göründüğünü inceler. Bu, üreticilere, “kendi aralarında bir ilişki olarak değil de emek ürünleri arasında kurulan toplumsal bir ilişki olarak görünür”. Terzi ve marangoz arasındaki toplumsal ilişki, elbise ve masada cisimlenmiş emek olarak değil de, bunların birbiriyle değiştirildikleri oran biçiminde ifade edilmiş bir ilişki olarak görünür. Fakat Marx bu meta ilişkileri görüntüsünün şeyler arasında bir ilişki gibi görünmesinin yanlış olmadığına hemen işaret eder. Böyle bir ilişki vardır, fakat üreticiler arasındaki ilişkiyi gizler: “bireyin emeğini öteki üreticilerin emeklerine bağlayan ilişkiler, üreticilere, aslında olduğu gibi, çalışan bireyler arasında doğrudan toplumsal bir ilişki olarak değil, tersine, kişiler arasında maddi ilişkiler ve şeyler arasında toplumsal ilişkiler olarak görünür”.¹⁸ Zaten Simmel’e göre de nesnel kültür ile öznel kültür arasındaki uçurumun nedenlerinden biri gerek üretimde gerekse tüketimde söz konusu olan işbölümüdür ve bunun toplumsal ilişkilere yansımış biçimidir. Marx, Simmel’in bir analizi olan nesnel kültür ile öznel kültür ayrımını benzer biçimde şöyle ifade etmektedir. “Emeğin ürünü, bir nesneye aktarılmış, maddeleşmiş emektir. Emeğin gerçekleştirilmesi, emeğin nesnelleştirilmesidir. Emeğin bu gerçekleşmesi, işçiler için gerçekliğin yok olması şeklinde kendini gösterir. Nesnelleşme, nesnenin yok oluşu ve nesneye kölelik şeklinde ortaya çıkar”.¹⁹

Simmel’in *Para Felsefesi* adlı eserini farklılığı ve önemi nedir? Frisby, Simmel’in para fenomeninden yola çıkarak bir modernite kuramı oluşturmaya çalışmasının oldukça sıra dışı bir başlangıç noktası olduğunu belirtmektedir. Simmel diğer modernite kuramcılarından farklı olarak modernite kuramını endüstrinin gelişimine veya endüstriyel kapitalizmin

¹⁷ Karl Marx, 1844 El Yazmaları, Ankara, Sol yayımları, 1976, s. 46.

¹⁸ Marx, 1844 El Yazmaları, s. 48.

¹⁹ Marx, 1844 El Yazmaları, s. 75.

gelişimine dayandırmamaktadır. Simmel bu bağlamda para ekonomisine dolaylı yoldan yaklaşarak esas dikkatini üretim ilişkilerine değil, mübadele ilişkilerine verir. Çünkü ona göre iktisadın asıl zemini üretim değil mübadeledir. Dolayısıyla Simmel'e göre iktisadi süreci her iktisadi öznenin zihninde olup bitenlere indirgemek gerekmektedir. Simmel parasal işlemlerde insanlar arası mübadelenin oluşturduğu bir nesnelleşme fark ederek bu durumun psikolojik boyutuyla ilgilenmesi noktasında diğer kuramcılardan ayrılır. Hatta Frisby, Simmel'in kuramını Marx'ın ekonomi tartışmalarının psikolojik bir yorumu olarak ele almaktadır.²⁰ Simmel'in, parasal işlemlerin ruhsal sonuçları üstünde durarak paranın toplumsal etkileşimi ve formları nasıl etkilediğinin bir analizini yaptığını söyleyebiliriz. Toplum teorisini toplumsal etkileşim ve formlar üzerine temellendirmiş olan bir sosyolog için bu etkileşimlerin arasında para fenomenini neden öne çıkardığı bir soru işareti olabilir. Frisby, Simmel'in parayı en saf etkileşim unsuru olarak görmesinden dolayı bu yola başvurduğunu savunmaktadır. Her fenomen birbirini etkilemektedir ama son tahlilde para fenomeni ona göre bu etkileşim ağını kuran örümceğin ta kendisidir.²¹

²⁰ Simmel paranın modern hayatın bütün formları içerisindeki varlığının analizini yapmayı amaçlamaktadır. Parayı incelerken aslında paranın çevresinde dönen modern hayatı açıklamaya çalışmaktadır. Simmel bu noktada kaçınılmaz olarak Marx'ın para fenomenini ele alış biçimiyle çalışmaktadır. "Para Felsefesi, tinsel kültürün köklerinin ekonomik yaşamın kapsamı içerisinde bir açıklama değeri bulabileceğini savunan tarihsel materyalizme bir kat daha inşa edip ilave etmenin gerekliliğinin, öbür yandan bizzat ekonomik süreçlerin daha derinde yatan değerlerin ve eğilimlerin, psikolojik ve hatta metafiziksel tasarımların sonuçları ve ürünleri olarak tanınabileceğinin gösterilmek istendiğini belirtir". Frisby, *Introduction to the Translation*, s.13.

Simmel'in Marksist alt yapı-üst yapı şemasının tam tersine çevrilebileceğini ifade ettiği bu paragrafı eserin en önemli duruş noktalarında biridir. Para, ekonomik hayatın başat konumundan, hayatın tüm formlarına nüfuz eden bir karşılıklı etki formuna dönüşmüştür. Frisby, *George Simmel*, s. 95.

²¹ Frisby, *Modern Kültürde Çatışma*, s. 23. Simmel'e göre bu örümcek, ağını en yoğun olarak kent yaşamında örmektedir. Dolayısıyla Simmel kentlerin gelişmesi ile para ekonomisi arasında sıkı bir bağ görür. Para, kentlerdeki yaşam temposunu belirlemektedir. Ele aldığı problematik şudur: Paranın ve para ekonomisinin bireylerin düşüncelerini, duygularını, niyetlerini ve ekonomik, hukuksal, sosyal kurumların kümeleşme biçimlerini nasıl dönüştürdüğünü çözmeye çalışmak. Bu durumda Simmel'e göre parayı yalnızca ekonomik bir fenomen olarak görmek ve iktisat biçimi açısından incelemek sığ bir yaklaşım olacaktır. Amaç, parayı modern ekonominin en önemli kurumu olarak ele alarak, yaşamın ve kültürün tüm boyutlarına etkisini incelemektir

Görüyoruz ki Simmel, Marx'ın 1844 *El Yazmaları*'nda para konusunda getirdiği yaklaşımlardan oldukça yararlanmıştı. Özellikle, Marx'ın parayı yabancılaşmanın bir unsuru olarak göstermesi, Simmel'in üzerinde durduğu ve yeniden yapılandırdığı bir konudur. Çünkü Marx da Simmel gibi paranın bireyi tutsaklaştırıcı yönüne işaret eder. 1844 *El Yazmaları*'nda Marx "Para herşeyi kendi karşısına dönüştürür" demektedir²² ve eklemektedir. "İnsanları doğal üstlerine bağlayan her türlü feodal bağı acımasızca kopardı ve insanlar arasında çıplak çıkardan ve duygusuz "nakit ödemedi" başka hiçbir bağ bırakmadı. Dinsel ateşliliğin, şövalyece coşkunun, sığ duyguculuğun kutsal kendinden geçişlerini, bencil hesaplılığın buz gibi suyunda boğdu."²³

Sonuç olarak söylemek gerekirse, Marx ve Simmel arasındaki farklılıklardan biri, Simmel'in para kavramını yeni Kantçı epistemolojiye uygun olarak hayatın formları içerisinde incelemesine karşılık, Marx'ın parayı sadece ekonomik işleyiş içerisinde incelemesidir.²⁴ Buna karşılık, Marx ve Simmel modernizmin metafiziğini yapmaktadır. Paranın soyutlaşmış haliyle bütün toplumsal yapıların içine nüfuz etmesi ve metanın fetiş karakteri kazanmasını yabancılaşmanın ana nedeni olarak görmekte ve kapitalist sistemde ki sosyal ilişkilerin "şeyleşmesi"ndeki başat rolünü de dikkate almaktadırlar. Epistemolojik olarak çıkış noktaları farklılıklar gösterse de Simmel ve Marx birbirini tamamlayan analizler yapmışlardır²⁵.

III. Çatışma Teorisyenleri: Simmel Ve Marx

Simmel'in bireyin kendi iç dünyasında yaşadığı çatışma boyutuna girmesi onu Marx'ın modernite kuramından keskin çizgilerle ayırır. İkisi de çatışmacı teorisyenler grubuna girmelerine rağmen bu çizgi belirgindir. Çünkü Simmel'in çatışma fikri, Nietzsche'den esinlendiği, bireyin kendi iç çatışmasına dayanırken, Marx'ın çatışma kuramı toplumsal sınıflar arasında kendini gösterir.²⁶ Simmel'e göre öznelliğini koruma çabasına girecek olan birey burada kuşkusuz ki bir iç çatışma yaşayacaktır. Zaten bireyin nesnel kültür karşındaki direnişi Simmel'in modernite kuramının önemli noktalarından biridir. Simmel'e göre, kültürel gelişme, kendiliğinden, hem para ekonomisinin sonucunda toplumsal ilişkilerin nesnelleşmesini (modern şehir toplumundaki toplumsal ilişkiler, farklı bireyler arasında işlevsel bir mesafe doğuran parasal etkenlerle dolayınlanır), hem de bireylerin süreç

²² Marx, 1844 *El Yazmaları*, s. 38.

²³ Marx, 1844 *El Yazmaları*, s. 38.

²⁴ Turner, *Classical Sociology*, s. 6.

²⁵ Turner, *Classical Sociology*, s. 8.

²⁶ Turner, *Classical Sociology*, s. 4.

inde kendi emeklerinin ürünlerinden ayrılmalarını (öznenin nesneyle ilişkisi, para ve ona bağlı olarak meta değerleri aracılığıyla dolaymları) doğurmaktadır. Simmel'deki "mesafe" kavramı, onun genel kültür teorisi açısından önemlidir, zira insan özne, gerçekliği ancak kültürel nesnelere uzak durarak kavrayabilir. Bir para ekonomisi, özellikle ileri kapitalist biçimler, bu mesafe duygusunu (sözgelimi, parasal alışverişin kişisel ve dolayısıyla psikolojik dolaymsızlığını fiilen azaltan kredi işlemleriyle) geliştirmektedir. Böylece kültürel gelişme, birbiriyle uyumsuz çelişkiler etrafında yapılmış olur: Simmel'in kültürel açıdan kötümser olmasının kaynağı, onun, insan potansiyelinin gerçekleşmesinin kısmen nesnel kültürün genişlemesine bağlı olduğunun, zengin içsel yaşantısıyla öznel kültürün, kültürün şeyleşmesinden fıskırdığının farkında olmasında yatar.²⁷

Simmel'in geç dönem eserlerine damgasını vuran hayat ve form düalizminde trajik durum, kendini formlar aracılığı ile nesnelleştiren hayatın, aynı formlar içinde asla sürekli barınmamasında ve bu formları hep aşmak durumunda kalmasında ortaya çıkar. Çatışmacı teorisyen Simmel için düalizmin yarattığı bu durum hayatın mahkûm olduğu bir durumdur. "Zira hayat mücadele ve uzlaşma arasında görelî ayrımı hükümsüz kılan, mutlak anlamda bir mücadeledir. Belki kendisi de bu ayrımı hükümsüz kılan mutlak anlaşma ise ilahî bir giz olarak kalacaktır."²⁸ Dolayısıyla Simmel'in kültür patolojisi²⁹ ile ifade etmek istediği durum ile hayat-form düalizmin yarattığı trajik durumu karıştırmamız gerekmektedir. ³⁰Bir formun diğer bir form

²⁷ Alan Swingewood, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 195.

²⁸ Georg Simmel, "Modern Kültürde Çatışma", (çev. Tanül Bora, Utku Özmakas, Nazile Kalaycı), *Modern Kültürde Çatışma*, (der. David Frisby), İstanbul, İletişim Yayınları, ss. 57-83, 2003.

²⁹ "Kültür için koşul olan bütünleştirici bir eleman, yani nesnelleşme, kültürel gelişmeyi önceden belirlemeye başlar ki bu nesnelleşmenin kendi başına buyruk gelişmesi olup çıkar. Bu kendi başına buyruk gelişme öznenin güçlerini tüketir. Onu hep kendi yoluna çeker. Ne var ki bu yol özneyi kendi gelişiminden alıkoyar. Öznenin gelişimi artık nesnenin gelişimi gibidir. Özne bu sonuncusu içinde, bir çıkmaz sokakta iç ve özel yaşamının düştüğü boşluk içerisinde sürüklenir". Jung, a. g. e., s. 249.

³⁰ Bu noktada trajedi kavramını ne olduğu konusunda Scheler'e başvurabiliriz. Scheler'e göre trajedi, bir olayın özündeki çözülmez karmaşıklık, iç içe girmişlik, bir değeri gerçekleştirenle, başka bir değeri yok eden nedensel olaylar zincirinin merkezinde bulunan bir insanın ya da olayın konumudur.³⁰ Trajedi yaşamın içinde zorunlu olarak vardır. Bu yaşamın kendi iç çatışmasından kaynaklanır. Dolayısıyla yaşam içinde trajik durumun ortaya çıkması engellenemez bir

ile zaman içinde kaçınılmaz yer değişimi trajik olmakla beraber kültür tarihinin devamı açısından asli bir konum teşkil eder. Dolayısıyla Simmel'in kültür trajedisi tanımlaması ile ifade etmek istediği çok farklı bir durumdur ki zaten Simmel daha da ileriye giderek bunun bir kültür patolojisi olduğunu öne sürmektedir. Çünkü Simmel, modern hayatta, hayat ve form düalizminin normal akışının sekteye uğradığını düşünmektedir. Hayat artık kendisine dayatılan formlardan değil, form'un bizatihi kendisinden kurtulup kendisini dolaysız olarak var etmeye çalışmanın yollarını aramaktadır.

"Hayat ile formları arasında daha en başından mevcut olan, varoluşumuzun ve etkinliklerimizin bir noktasında patlak verecek gizil bir gerilim söz konusudur. Bu gerilimin birikmesi, uzun vadede, kapsamlı bir gerilime yol açabilir. Her form hayata zorla dayatılmış bir şey olarak duyumsanmaya başlar ve o zaman hayat sadece belirli bir formdan değil, her türlü formdan kurtulmaya çalışır. Dolaysızlığı içinde formu eritmeye, kendini form yerine koymaya, kuvvetini ve bereketini dizginlenmemiş o ilk haliyle akıtmaya çabalar. Bugün bu kadim mücadelelerin yeni bir evresini yaşıyoruz. Bu artık, hayatla dolu yeni formun eski ve cansız forma değil, bizatihi forma, form ilkesine karşı kavgasıdır."³¹

Simmel kültür patolojisinin tanımını nesnel kültür ile öznel kültür arasındaki ³²uçurum olarak belirlediğinde aslında hayata kendini dayatan formun, özneye kendini dayatan nesneyle analojisini yapmaktadır. Nesne özneyi hâkimiyeti altına aldıkça, özne yeni formlar yaratacak düşünsel enerjiye sahip olamamakta, sadece forma karşı tavrı almaktadır. Bu da hayatı formsuzluğa doğru itmektir ki bu patolojik bir durumdur.³³

Kültür kavramı, tinin bağımsız, nesnel bir şey yaratmasını, nesnelleşmiş olan bu şey aracılığı ile öznenin kendinden yine kendine doğru giden

---

durumdur. Bu yüzden acı veren olaylarla trajik olayları birbirinden ayırmak gerekir. Bkz. İona Kuçuradi, *Sanata Felsefe ile Bakmak*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 1999, s. 16

³¹ Simmel, "Modern Kültürde Çatışma", s. 59-60.

³² Simmel nesnel kültür ve öznel kültür konusunda şöyle demektedir: "Nesnel kültür terimi ruhu kendi kusursuzlaştırmasına götüren veya bireylerin veya kollektivelerin daha yüksel bir var oluşa ulaşmak için katetmeleri gereken yolu işaret eden o inceltim, gelişme ve kusursuzlaşma halinde bulunan nesnelere adlandırmak için kullanılabilir. Öznel kültür derken ise, kişilerin bu şekilde ulaştıkları gelişmenin ölçüstünü kastediyorum." Bkz. Georg Simmel, *Bireysellik ve Kültür*, (çev. Tucaç Birkan), İstanbul, Metis Yayınları, 2015.

³³ Gözde Özelce, *Simmel'in Gözüyle Modernitenin Sosyolojisi*, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisan tezi, 2006.

gelişmesinin, nesnelleşmenin yoluna çekilmesini ifade eder. Fakat tam da bu nedenle, kültür için koşul olan bütünleştirici bir eleman, yani nesnelleşme, kültürel gelişmeyi önceden belirlemeye başlar ki bu nesnelleşmenin kendi başına buyruk gelişmesi olup çıkar. Bu kendi başına buyruk gelişme öznenin güçlerini tüketir.³⁴

Bunun yanı sıra sorunların çözümünde kesin bir biçimde birbirlerinden ayrılırlar. Marx, *Kapital*'de, burjuva toplumunun her günlük ilişkisini çözümlenmiş ve bunu meta değişimi olarak adlandırmıştır. Bu çözümlenme, modern toplumun bütün gelişmelerinin tohumlarını açığa çıkarmaktadır.³⁵ Marx, kapitalist toplumun sınıfsal çatışma içerisinde olduğu ve bu çatışmanın üretim araçlarının özel mülkiyetinden kaynaklandığı savıyla sınıf çatışmasız bir toplum hayali kurmaktadır. Nitekim *Komünist Manifesto*' da Marx şöyle demektedir:

Ücretli emek tamamen işçiler arasındaki rekabete dayanır. Burjuvazi tarafından iradesi dışında ve direnç göstermeksizin üstlenilen sınai gelişim, işçiler arasındaki rekabet sonucunda oluşan yalıtılmışlığın yerine bir aradalıktan doğan devrimci birliği koyar. Böylece büyük sanayinin gelişmesi, burjuvazinin üzerinde üretim yaptığı ve ortaya çıkan ürünleri sahiplendiği temeli onun altından çekip almış olur. Burjuvazi her şeyden önce kendi mezar kazıcılarını üretir. Onun çöküşü kadar, proletaryanın zaferi de kaçınılmazdır.³⁶

Marx'a göre, özel mülkiyetin olmadığı bir toplumda çatışma da ortadan kalkacaktır. Sorun sosyalist düzene ve nihayetinde komünizme ulaşıldığında ortadan kalkacaktır. Oysa Simmel'e göre kurtuluş için seçenek sosyalizm ve komünizm değil, soylu kişiliktir. Simmel *Para Felsefesi*'nde soyluluktan, tamamen bir kişilik ideali olarak bahseder, bir toplumsal veya sınıfsal bir durum olarak değil. "Soylu insan, kendi kişiliğini tamamen mahfuz tutan, tam anlamıyla kişisel alandır. Soyluluk karşılaştırma ile elde edilen şeyler olarak, farklı olma duygularının tamamen kişiye özgü bir bileşimidir ve soylu insan başkaları ile karşılaştırılmayı mağrur bir şekilde toptan reddeder".³⁷ Böylece soyluluk, para ekonomisinin ve bu ekonominin

³⁴ Werner Jung, *George Simmel'in Yasamı, Felsefesi, Sosyolojisi*, (çev. Doğan Özlem), Ankara, Ark Yayınevi, 1990, s. 249.

³⁵ Karl Marx, Friederich Engels, Vladimir İlyiç Lenin, *Marksist Felsefe Klavuzu*, (çev. Mesur Odman), İstanbul, Yazılama Yayınevi, 2015, s. 155.

³⁶ Karl Marx, Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, (çev. Çağrı Kınikoğlu), İstanbul, 2015, s. 59.

³⁷ Jung, *George Simmel'in Yasamı, Felsefesi, Sosyolojisi*, s. 71.

içerisinde yaşayan sıradan insanların tam karşıtı bir görünüm arz eder.

Simmel'in sosyolojik analizleri, benzer kavramsallaştırmaları kullansalar da Marx'dan farklı olarak, onu küçük-ölçekli, moleküler süreçleri incelemeye odaklamıştır. Dolayısı ile modernitenin getirdiği sorunlara birey üstünden giden micro bir yaklaşımla çözüm yolu arayan Simmel, Marx'ın devrimci yapısından ayrılmaktadır.

IV. Marxist Ekol İçinde Simmel'in Yeri

Peki, Simmel genel olarak Marksist ekol içinde nasıl bir duruşa sahiptir? Özellikle meta fetişleşmesi konusunda bazı Marksistler ile Simmel'in ilişkisine bakmak yerinde olur. Örneğin Lukács bu hususa önemli bir konumdur. Lukács Simmel'in en gözde öğrencilerinden biridir ve çalışmalarında Simmel'in etkileri açıkça görülmektedir. Lukács Simmel'i "Felsefe'nin Monet'i" olarak tanımlamaktadır. Lukács'ın modern kültürdeki rasyonelleşme ve nesnelleşme üzerinde durması, Simmel'in Para'nın Felsefesi adlı eserindeki çalışmaların bir uzantısı görünümündedir. Lukács'ın 1923 tarihli *Tarih ve Sınıf Bilinci* adlı çalışmasında Simmel'in yabancılaşma teorilerinden yararlandığı barizdir. Bugün daha çok Lukács ile bağlantılandırılan metalaşma kavramının, Marx'ın *Kapital*'inin üçüncü cildinin sonlarında ele alınmış olmasına rağmen, daha çok Simmel'in *Para Felsefesi*'ndeki yaklaşımıyla paralellikler gösterdiği görülmektedir.³⁸ Lukács'ın Simmel'in "kültür trajedisi" analizinden yararlanarak, burjuva toplumu bilinci kavramlarını ve para kavramı analizlerinden yararlanarak da Simmel'ci bir sosyoloji geliştirdiği söylenebilir. Lukács'ın Simmel'den miras aldıklarını 3 ana noktada toplayabiliriz.

- 1) Toplumunu oluşturan her unsurun birbiriyle ilişki içinde olduğu,
- 2) Burjuva tarzı hayat formlarının bu bağlamda incelenmesi,
- 3) Kapitalizmin ekonomik ve hukuksal uygulamalarla, bireyselleşmeyi merkezi konuma yükselten yapısıyla birlikte aynı zamanda bireyi düzenlemeler ve standartlaştırmalarla aşındıran yapısını karşılaştırmak ve ortaya koymak.³⁹

Lukács 1908-1909 yılları arasında modern toplum draması konusundaki çalışmalarına ağırlık verdi ve çalışmaları 1911 yılında Budapeşte'de yayınlandı. Çalışmasının pek çok yerinde, modern toplumu analiz ederken Simmel'in *Para Felsefesi* adlı eserini referans gösterdi. Lukács, modern

³⁸ David Frisby, *George Simmel*, London, Routledge, 2002, s. 145.

³⁹ Turner, *Classical Sociology*, s. 10.

toplumun dramasını, burjuva toplumunun genelinin bir temsili olarak sunmuştur. Krizin altında yatan neden, modern toplumda bireyselleşmeye yapılan bütün vurguya ve tüm artan olanaklara rağmen, bireyin gittikçe güçsüzleşip bireyselliğini yitirmesinde aranmalıdır. Bu kriz “yaşamın problemi”; birey, yaşadığı kültür ve kapitalist ekonominin getirdiği toplumsal sonuçların birbiriyle olan ilişkisinin içinden doğmaktadır. Lukács da Simmel gibi modern hayatın merkezinin metropoller olduğunu ve burada zirveye ulaştığını söylemektedir. Lukács metropol hayatında her şeyi paramparça ve atomlarına bölen anarşist bir yön bulur. Bu krizi yaratan aynı zamanda, gittikçe her yere nüfuz eden entelektüel yaşam tarzından kaynaklanmaktadır ki onun da kaynağı tırmamışa geçen rasyonalizmde aranmalıdır. Bir tür zihinsel işlem formu olan entelektüellik nüfuz ettiği her toplumda bir çözülmeye neden olmaktadır. Bireyleri birinden izole etmekte ve onların karşılaştırılamazlığı üzerine vurgu yapmaktadır. Lukács’ın tüm bu yaklaşımları Simmel’in *Para Felsefesi* eserinde ele alınmıştır ki zaten Lukács da açıkça Simmel’i referans göstermektedir.⁴⁰ Lukács yine Simmel’e benzer biçimde nesnelleşme fenomenini modern hayatın bir unsuru olarak ele almıştır. Lukács, modern hayatın her şeyi ve herkesi bir örneklemeye doğru götüren yapısından bahsederek, modern kapitalizmin getirdiği bu yeni yaşam tarzında bireyselliğin bir değer olarak bir toplumsal form haline gelen yabancılaşma fenomeni altında bir problematiğe dönüştüğünü vurgulamaktadır.

Ancak yine de Lukács’ın yabancılaşma ve metalaşma tartışmalarını, kapitalist toplumlardaki burjuva kültürünün bir kritiği olarak ele aldığını ve tarihsel materyalizm noktasında Simmel ile yollarını ayırdığını belirtmek yerinde olur.⁴¹

Frankfurt Okulu’nun önemli temsilcilerinden biri olan Walter Benjamin’in de geç dönem eserlerinde Simmel’den etkilendiğini görmekteyiz. Benjamin Simmel’i, çalışmaları referans alınabilecek tek sosyolog olarak göstermektedir. Benjamin’in bu yaklaşımı onu, Frankfurt Okulu’ndaki daha genç üyelerle çatışma içine sokmuştur.⁴² Simmel ile Benjamin özellikle maddenin fetişleşmesi ve yabancılaşma fenomenlerinde buluşurlar. Her ikisi de dünya fuarlarının birey üzerinde yarattığı hipnoz etkisinden bahsederler. “Dünya fuarları, malın değiştirme değerini çarpıtır. Kullanım değerinin arka plana itildiği bir çerçeve yaratır. İnsanın zaman geçirmek için içerisine daldığı bir fantazmagori oluşturur. Eğlence endüstrisi de insanı malın eriştiği

⁴⁰ David Frisby, “Introduction to the Translation”, s. 17.

⁴¹ Frisby, *George Simmel*, s. 146.

⁴² Frisby, *George Simmel*, s. 147.

düzeye yükselterek, bu fantazmagoriye girmesini kolaylaştırır. İnsanoğlu da kendine başkasına yabancılaşmasının tadını çıkararak, kendini böyle bir dünyanın yönlendirmesine bırakmış olur".⁴³ Benjamin de Simmel gibi metanın fetişleşmesine değinmiş, *aura* kavramıyla yani var olmayan bir şeyin varlığıyla gösterme anlayışını kabul ederek, kültür endüstrisini *aura* kavramının karşısına bir şey koymaması, onun yerine çürütmekte olan *aura*'yı yoğun bir sis olarak korumasıyla tanımlamıştır.⁴⁴

Sonuç

Şu bir gerçek ki 20. yy'ın ilk on yılına gelindiğinde, Marksizm gerek sosyalist hareket, gerekse akademik dünya içinde geniş ölçüde tartışılan önemli bir toplumsal kuram olarak kendisine sağlam bir yer edinmiş ve birçok yeni toplumsal araştırmayı esinlemeye başlamıştı. Marksizm'in akademik bir disiplin ve daha genelde toplumsal dünyayı kavramak için yeni bir düşünsel çerçeve olmak bakımından sosyolojinin kendisinin kurulması üzerinde nasıl olup da böylesine derin bir etki yaptığını anlamak güç değildir. Bu etki başka hiçbir yerde, Almanca konuşulan Avrupa ülkelerindeki kadar belirgin olmamıştır. Hatta bu yüzyılın ilk otuz yılında Avusturya sosyolojisinin ağır basan bölümünü oluşturmuştur. Simmel'in doğal bir ekonomiden bir para ekonomisine geçiş hakkındaki en önemli incelemesinde de bu etki gayet belirgindir.⁴⁵

David Frisby' e göre de ortodoks olmayan Marksizm ile Simmel arasında olduğu gözlemlenen bağlantı ele alınması ve irdelenmesi gereken bir konudur. Çünkü ilk bakışta, Marksizm ile Simmel arasındaki bağ zayıf görünmektedir. Nihayetinde Simmel *Paranın Felsefesi*'nde Marx'ın değer teorisini ve tarihsel materyalist yaklaşımını eleştirmektedir. Simmel'in üretimdeki işbölümünün sonuçları üstüne analizi, Marx'ın *Paris Manifestosu*'ndaki yaklaşımıyla benzerlikler gösterse de, yabancılaşma fenomeninin bazı noktalarında birbirlerinden ayrılırlar. Fakat buna rağmen, *Para Felsefesi* ile *Kapital* sıklıkla karşılaştırılmakta ve benzer noktalarına dikkat çekilmektedir. Bunun yanı sıra, Lukács ve Benjamin gibi önemli Marksistler, Simmel'in çalışmalarından feyz aldıklarını açıkça belirtmektedirler. Dolayısıyla Simmel ile Marksist kuram arasındaki bağın

⁴³ Walter Benjamin, *Parıltılar*, İstanbul, Belge Yayınevi, 2002, s. 94.

⁴⁴ Theodore W. Adorno, "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken" (çev. Bülent O. Doğan), *Cogito*, S. 36, 2003, s. 36.

⁴⁵ Tom Bottomore ve Robert Nisbet, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, Ankara, Ayraç Yayınevi, 2002, s. 141.

zayıf olduğu yolundaki ilk bakıştaki izlenim yeniden gözden geçirilmelidir.⁴⁶

Kaynakça

Adorno, Theodore W., "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken" (çev. Bülent O. Doğan), *Cogito*, Sayı: 36, 2003.

Aron, Reynold, *Sosyolojik Düşünce'nin Evreleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000.

Benyamin, Walter, *Parıltılar*, İstanbul: Belge Yayınevi, 2002.

Bottomore, Tom - Nisbet, Robert, *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*. Ankara: Ayraç Yayınevi, 2002.

Bozkurt, Veysel, "Yaşamın Büyüsü Bozuldu", *Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, C. 1, S. 1, 1999.

Frisby, David. "Introduction to the Translation" Simmel, George The *Philosophy of Money*, Routledge, London, 1990.

_____, *George Simmel*, London: Routledge, 2002.

_____, *Modern Kültürde Çatışma*, (çev. Tanıl Bora, Utku Özmakas, Nazile Kalaycı), İstanbul: İletişim Yayınevi, 2003.

Jung, Werner, *George Simmel'in Yasamı, Felsefesi, Sosyolojisi*. (çev. Doğan Özlem). Ankara: Ark Yayınevi, 1995.

Küçük, Mehmet, *Modernite Versus Postmodernite*, Ankara: Vadi Yayınevi, 1993.

Marx, Karl, *Kapital*. Ankara: Sol Yayınları, 1976.

_____, *1844 El Yazmaları*. Ankara: Sol yayınları, 1976.

_____, *Sevilen Bir İnsan Yapmalısın Kendini*. (der. & çev. Yavuz Yayla), İstanbul: Alakarga Yayınevi, 2014.

Marx, Karl-Engels, Friedrich, *Komünist Manifesto*. (çev. Çağrı Kırıkoğlu), İstanbul: Zeplin Kitap, 2015.

_____, Lenin Vladimir İlyiç, *Marksist Felsefe Kılavuzu*. (çev. Mesur Odman), İstanbul: Yazılama Yayınevi, 2015.

_____, *Alman İdeolojisi*, (çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları, 1999.

Özelce, Gözde, *Simmel'in Gözüyle Modernitenin Sosyolojisi*. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, Muğla, 2006.

---

⁴⁶ Frisby, *George Simmel*, s. 145.

Simmel, Georg, *Paranın Felsefesi*. (çev. Öykü Dikmen Aydın, Yavuz Alogan), İstanbul: İthaki Yayınları, 2014.

_____, "Modern Kültürde Çatışma". (der. David Frisby). *Modern Kültürde Çatışma*, içinde ss. 57-83, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

_____, "Metropol ve Tinsel Hayat", (der. David Frisby). *Modern Kültürde Çatışma*, içinde ss. 85-102, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

_____, *Bireysellik ve Kültür*. (çev. Tuca Birkan). İstanbul: Metis Yayınları, 2015.

Swingewood, Alan, *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Turner, Bryan, *Classical Sociology*, London, Sage Publications, 1999.